

В. В. КНЫШ

ПРАСТЫТУЦЫЯ Ў БЕЛАРУСІ Ў КАНЦЫ XIX ст.: АНАЛІЗ СТАТЫСТЫЧНЫХ ДАДЗЕННЫХ

Шматграннай з’явай у гісторыі чалавецтва і неад’емным спадарожнікам усялякага грамадства з’яўляецца прастытуцыя. Дадзены артыкул накіраваны высветліць асаблівасці колькаснага, сацыяльнага, канфесіянальнага, нацыянальнага, сямейнага, узроставага складу, а таксама ўзроўню адукацыі прастытутаў на Беларусі ў канцы XIX ст.

132

У жніўні 1889 г. ЦСК (Цэнтральны статыстычны камітэт) пад кіраўніцтвам А. Дуброўскага правёў і надрукаваў вынікі абследавання шматтысячнага «класа афіцыйна зарэгістраваных прастытутаў» па ўсёй імперыі. Трэба адзначыць, што даследаванняў такога маштабу і высокай навуковай якасці не існавала нават у замежнай практыцы таго часу. Звесткі аб кожнай арганізаванай прастытутцы і прастытутцы-адзіночцы збіраліся паводле асобнага апытальнага ліста, распрацаванага ЦСК і медыцынскім дэпартаментам МУС. У выніку даследавання былі атрыманы дадзеныя, дастатковыя для знаёмства са станам прастытуцыі і для вывучэння гэтага боку жыцця насельніцтва Беларусі. Згодна з імі прастытуцыяй у Беларусі займаліся 862 жанчыны¹.

Іншыя дадзеныя па колькасным складзе прастытутаў Беларусі канца XIX ст. прадстаўлены ў Першым перапісе насельніцтва 1897 г. Згодна з ім па пяці беларускіх губернях прастытутаў налічвалася 479 чалавек². Між тым даследчыкі адзначалі, што дакладную «лічбу публічных жанчын не ведае ніхто, нават самае лепшае статыстычнае бюро», магчыма толькі меркаваць, што для атрымання прыблізнай агульнай колькасці прастытутаў належыць колькасць афіцыйную памножыць у 5—10 разоў³.

Галоўны кантынгент прастытутаў Беларусі XIX ст. традыцыйна складалі мяшчанкі (63,2 %) і сялянкі (25,9 %). Дваранкі і ганаровыя грамадзянкі складалі зусім нязначныя працэнты — 2,4 % і 1,2 % адпаведна. Мізэрны працэнт давалі жанчыны — выхадцы з духоўнага саслоўя — 0,5 %⁴.

Размеркаванне па канфесіянальных групам прастытутаў выглядала наступным чынам: жанчыны іўдзейскага веравызнання — 322 (37,3 %), рымска-каталіцкага — 284 (32,9 %), праваслаўнага — 214 жанчын (24,8 %), пратэстанцкага — зусім нязначная колькасць — 26 (3,1 %). Прастытуткі праваслаўнага веравызнання складалі амаль палову (49 %) у Магілёўскай губерні, найменшы іх працэнт назіраўся ў Гродзенскай губерні — 18 %, дзе пераважалі прастытуткі рымска-каталіцкага веравызнання (52 %); прастытуткі іўдзейскага веравызнання складалі большы працэнт у Мінскай губерні — 55,8, а па астатніх губернях ён амаль роўны (ад 31 да 36 %)⁵. Гэтыя лічбы не супярэчаць традыцыйнаму для Беларусі канфесіянальнаму размежаванню па рэгіёнах.

Абследаванне А. Дуброўскага прадстаўляе звесткі па нацыянальным складзе прастытутаў, згодна з імі рускія (у тым ліку і беларускі) складалі 37,4 %, яўрэйкі — 36,8 % і полькі — 20,9 %. Дадзеныя перапісу насельніцтва даюць некалькі іншыя лічбы: большасць належыць прастытуткам яўрэйскай нацыянальнасці 43,2 %, працэнт рускіх і беларусак абсалютна аднолькавы — 19,2 % і прастытуткі-полькі — 14,6 %⁶. Вялікая колькасць жанчын-прастытутаў іўдзейскага веравызнання тлумачылася высокай канцэнтрацыяй яўрэйскага насельніцтва ў беларускіх гарадах

133

Пераважную большасць складалі прастытуткі з бедных сем’яў — 56,5 % (сярод іх арганізаваных — 49,3 %, адзіночак — 64 %), з заможных сем’яў — 14,3 % (прычым прастытутак публічных дамоў — 19,5 %, а адзіночак — 9 %), толькі 1,3 % жанчын паходзілі з багатых сем’яў і ў 27,8 % становішча невядома⁷. Гэтыя працэнты сведчаць аб тым, што галоўным пытаннем для прастытутаў было матэрыяльнае. Аб гэтым можа сведчыць і розны склад сем’яў, з якіх паходзілі жанчыны. Больш паловы прастытутаў мелі родных: бацьку, маці, дарослых братоў і сяцёр; і толькі 16 % былі круглымі сіротамі. Незамужнія жанчыны пераважалі сярод прастытутаў публічных дамоў — 96 %, а замужнія, удовы і разведзеныя — сярод прастытутаў-адзіночак. Таксама цікава прааналізаваць мацярынства прастытутаў: дзяцей мелі 5 % незамужніх, 33 %

замужніх жанчын публічных дамоў і 8,4 % незамужніх, 38 % замужніх і 13 % разведзеных прастытутак-адзіночак. Трэба адзначыць, што прастытуткам наогул забаранялася трымаць пры сабе малалетніх дзяцей⁸.

Паводле дадзеных А. Дуброўскага, большая частка прастытутак не мела ніякай адукацыі (90 %). Толькі адна прастытутка-адзіночка (0,1 %) атрымала адукацыю ў вуну, 4,9 % — навучаліся у пачатковых вучэльнях, 3,5 % — дома, 1,6 % — у прытуках, 1,6 % — у гімназіях. Трэба адзначыць што ўзровень адукацыі сярод прастытутак публічных дамоў быў вышэй, чым прастытутак-адзіночак (17,5 і 13 % адпаведна). Нізкі ўзровень адукацыі сярод прастытутак у першую чаргу тлумачыцца сацыяльным паходжаннем большасці жанчын гэтай прафесіі, якія з-за адсутнасці матэрыяльных сродкаў не маглі атрымаць ніякай адукацыі.

Цікава засяродзіць увагу на ўзросце, у якім дзяўчаты траплялі на шлях прастытуцыі і ў публічныя дамы. Выяўляецца, што ў публічныя дамы большасць (58 %) паступілі ва ўзросце ад 12 да 18 гадоў — у тым узросце, калі прааналізаваць усе вынікі свайго кроку яны не мелі магчымасці, з 18 да 25 гадоў — 41,3 % і пасля 26 гадоў — толькі 0,7 %. Некалькі іншае становішча назіраецца ў прастытутак-адзіночак: 12—18 гадоў — 52 %, з 18 да 25 гадоў — 42, 26—38 гадоў — 6 %⁹. Перавага маладога ўзросту ў арганізаваных прастытутак абумоўлена, з аднаго боку, камерцыйнымі меркаваннямі ўтрымальніцы дома, а з другога — адсутнасцю ў маладых прастытутак сродкаў і жыццёвага вопыту для самастойнага і незалежнага жыцця.

Такім чынам, можна адзначыць, што сацыяльны, сямейны і ўзроставы склад, а таксама і ўзровень адукацыі прастытутак Беларусі канца XIX ст. залежаў ад матэрыяльнага забеспячэння ці яго адсутнасці.

¹ Дубровский А. Статистика Российской Империи. Т. XIII. Проституция в Российской Империи (по обследованию 1 авг. 1889 г.). СПб.: Тип. Статистики Российской Империи, 1890. С. 350.

² Первая Всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. Спб., 1903. Вып. IV. Виленская губерния. Табл. XV, XX, XXI; Спб., 1904. Вып. V. Витебская губерния. Табл. XV, XX, XXI; Спб., 1903. Вып. XI. Гродненская губерния. Табл. XV, XX, XXI; Спб., 1905. Вып. XXII. Минская губерния. Табл. XV, XX, XXI; Спб., 1903. Вып. XXIII. Могилевская губерния. Табл. XV, XX, XXI.

³ Голосенко И. А., Голод С. И. Социологические исследования проституции в России. СПб., 1998. С. 25.

⁴ Дубровский А. Статистика Российской Империи. Т. XIII. С. 370—372.

⁵ Тамсама. С. 315.

⁶ Первая Всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. Спб., 1903.

⁷ Дубровский А. Статистика Российской Империи. Т. XIII. С. 165.

⁸ НГАБ. Ф. 1. Оп. 3. Д. 161. С. 29.

⁹ Дубровский А. Статистика Российской Империи. С. 183.